

Grga Frangeš

Javna ustanova „Park prirode Učka“
gfranges@pp-ucka.hr

UDK 39.01:338.482](497.521.3)

338.482:314.148](497.521.3)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 26.02.2008.

Prihvaćeno: 10.03.2008.

Etnološko istraživanje kao izvor podataka za planiranje strategije održivog razvoja ruralnih područja Ogledni slučaj: Žumberak

U ovom se radu preispituje razvojna uloga etnologije kao znanosti te predlaže metoda kojom bi se podaci dobiveni etnološkim istraživanjem iskoristili u svrhu stvaranja strategije razvoja ruralnog područja. Kao ogled za ilustraciju rečenih ideja poslužio je slučaj žumberačkog područja koje je zbog povijesnih, zemljopisnih i socioekonomskih razloga u posljednjem stoljeću doživjelo ubrzano ruralno propadanje. Prilagodivši metodu SWOT-analize, uzetu iz ekonomije, autor je koristi kako bi napravio snimak današnjega društvenog stanja na Žumberku i širih okolnosti koje utječu na njega te dobivene rezultate uz pomoć predložene metode SWOT-relacijskog dijagrama koristi za sintezu ogledne strategije održivog razvoja žumberačkog područja.

Ključne riječi: Žumberak, ruralno propadanje, održivi razvoj, SWOT-analiza, seoski turizam, tradicionalna proizvodnja

Etnologija je znanost od koje se rijetko traži razvojni doprinos društvu. Čak je rašireno viđenje da su razvoj i očuvanje tradicijske kulture kojom se etnologija najčešće bavi dvije suprotstavljene težnje. Djelomično je to i rezultat stavova, koje ponegdje promiče i sama struka, što tradicionalnu kulturu tretiraju kao skup obilježja zamrznutih u jednoj vremenskoj točki, a jedini se doprinos razvoju nalazi u njenoj upotrebi u turizmu kao dijelu suvenirske ponude. Svaka je kultura živ proces kojem, da bi opstao, moramo uvažiti pravo na razvoj. A gledajući na širi društveni razvoj iz etnološke i

antropološke perspektive, uvjeren sam da je za njegovu održivost potrebna i podloga u obliku zdrave i autentične kulture i identiteta.

Ovo je posebno istinito kada govorimo o marginalnim krajevima podložnim ruralnom propadanju. U njihovoj razvojnoj problematici bavimo se veoma kompleksnim međuodnosima koji rade na načelima povratne sprege. Odumiranje nekog područja može biti uvjetovano raznim promjenjivim okolnostima: ekonomskim, ekološkim i kulturnim. No, ono što je krajnji rezultat svih tih utjecaja jest slom tradicionalnog sustava vrijednosti na kojem je počivalo funkcioniranje zajednice. Za obrat negativnih trendova ključno je preispitati taj sustav vrijednosti i pomoći mu da se prilagodi novonastalim okolnostima – pomoći lokalnom stanovništvu kako bi povratilo osjećaj smislenosti i perspektivnosti svoga života i rada.

Smatram da ovo uvelike pripada domeni naše znanosti te da je zadatak etnologa da ukažu na tu perspektivu razvojne problematike i pronađu sredstva koja bi potpomogla njezinu rješavanje. Ovaj rad mali je ogled o tome.

Za ilustraciju tih ideja odabrao sam Žumberak kako zbog osobnog poznavanja toga kraja, tako i zbog mišljenja da je od mnogih područja Hrvatske upravo Žumberak u poziciji da profitira njihovom primjenom.

I. Žumberak – povijesna pozadina

Već i za površnog posjeta Žumberku posjetitelj može primijetiti da se radi o kraju veoma privlačnu kao ljudskom obitavalištu. Reljef ispresijecan brojnim vodotocima nastanjenim ribom i rakovima uzdiže se u pošumljena brda koja su okrovljena blagim padinama bujnih pašnjaka ili kotlinama u kojima se nalazi kvalitetno poljoprivredno zemljište. Brdska klima, s hladnim ali ne predugim zimama, blagim ljetima te obilnim padalinama, pogoduje rastu pašnjaka punih eteričnog bilja i cvijeća, što je osobito pogodno za stočarstvo i pčelarstvo, a južne padine brda čini dobrim voćnjacima i vinogradima.

Prvi ljudski doseljenici na ovo područje nisu ga zatekli ovakvim kakvim ga vidimo danas. Trideset posto današnjeg teritorija Žumberka, kao plod ljudske kultivacije, pokriven je livadama i poljoprivrednim čistinama dok je u svom izvornom stanju bio pokriven šumom. Tijekom tisuća godina oko njih se uspostavio stabilan ekosustav u kojem je lokalna ljudska populacija krčenjem sprečavala povratak šume i time stvarala životnu nišu za mnogobrojne biljne i životinjske vrste. Ovom biološkom bogatstvu Žumberka moramo pribrojiti i ono geološko: dolomit i ostale vapnenačke stijene kojima ovdašnje tlo obiluje pokazale su se kao izvor kvalitetnoga građevinskog materijala, a prisutnost bakrene i željezne rude pridonijela je tome da stanovnici ovih krajeva među prvima na ovom prostoru ovladaju vještinama obrade metala.

Na Žumberku su se tijekom daljnje povijesti izmjenjivali razni narodi: Kelti, ilirska plemena, rimski doseljenici i, najzad, Slaveni. Nakon depopulacije ovog kraja koja se

zbog čestih upada Turaka počela odvijati prije petsto godina, carske vlasti odlučuju riješiti problem manjka stanovništva usmjeravajući ovamo zbjeg iz područja koja su okupirali Turci. Taj posljednji val migracije na Žumberak postavio je temelje današnje populacije i njene lokalne kulture. Bilo je to stočarsko stanovništvo dinarskog područja, naviknuto na sličan prirodni okoliš. Sa sobom su donijeli karakteristične načine gradnje, tehnike obrade i ukrašavanja tekstila, te mnoga ostala gospodarska i kulturna obilježja. Kao području Vojne krajine, Žumberku je carska uprava ponajprije namijenila obrambenu funkciju te ga je zaobišlo ulaganje u obrazovanje stanovništva i modernizaciju gospodarskih praksi, karakteristično za doba prosvjetiteljstva u ostatku Austro-Ugarskog Carstva. Tako se, ukidanjem Vojne krajine i vojničkih prihoda u drugoj polovici XIX. stoljeća, žumberački kraj našao u poziciji gospodarski zaostalog područja.¹

U razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata, kada je seljaštvo bilo dodatno osiromašeno ratnim zbivanjima, svjedoci smo masovne depopulacije žumberačkog područja. Kako mlađi naraštaj migrira, dolazi do opadanja reproduktivnih potencijala lokalne populacije. Djece je sve manje te dolazi do zatvaranja lokalnih škola, što, stvorivši svojevrstan začarani krug, daje mlađem stanovništvu još snažniji motiv za iseljavanje.

Žumberak je danas rijetko naseljen ostarjelim stanovništvom koje više nije u stanju adekvatno iskoristiti te skrbiti za poljoprivredno i pašnjačko zemljište. Zbog tog manjka poljoprivredne i stočarske aktivnosti dolazi do obrastanja livada i pašnjaka u šikaru i grab. Na Žumberku danas ne umire samo ljudska zajednica, već i karakteristični krajjobraz koji je ovisio o simbiozi s ljudima.

II. Analiza trenutnog stanja

Sliku o trenutnoj situaciji, problemima i perspektivama Žumberka nastojao sam izgraditi iz više izvora: od osobnih terenskih zapažanja, faktografije sakupljene iz literature, dokumentacije i razgovora s djelatnicima Javne ustanove "Park prirode Žumberak i Samoborsko gorje". Najznačajniji je izvor niz strukturiranih intervjua s lokalnim stanovništvom sakupljenih tijekom desetodnevnog terenskog istraživanja u svibnju 2005.

Etnologija u svom arsenalu analitičkih metoda ne posjeduje nijednu izravno namijenjenu aktivnom promišljanju razvojnih strategija. Stoga sam iz svijeta poslovnog upravljanja za ovo istraživanje posudio i upotrijebio metodu SWOT-analize. SWOT je akronim od engleskih riječi za: prednosti (*strengths*), slabosti (*weaknesses*), prilike (*opportunities*) i prijetnje (*threats*).² Ova metoda služi za evaluaciju trenutnog stanja pri strateškom planiranju. Nakon što postavimo krajnji cilj koji želimo postići, u našem

¹ Štambuk, M. (1996.) *Uvod*; 7-9

² T. Šola, 2001; 229

slučaju održivi razvoj žumberačkog područja, čimbenike koji utječu na ostvarenje tog cilja dijelimo prema porijeklu (unutarnje i vanjske) te prema utjecaju koji imaju na to ostvarenje (pomažući ili odmažući).

Budući da me akronim SWOT u biti ne obvezuje na redosljed izlaganja ovih kategorija, odlučio sam, shodno žumberačkoj situaciji, započeti od negativnosti.

II.1. Slabosti

II.1.a) Mala i ostarjela populacija

Prema posljednjem popisu stanovništva učinjenom 2001. godine, prostor općine Žumberak nastanjivalo je 1.185 stanovnika, od čega 533 osobe starije od šezdeset godina.³ Ukoliko bi se tendencija odumiranja nastavila trenutnim tempom, ova bi općina tijekom nekoliko desetljeća ostala gotovo potpuno nenaseljena.

U razgovorima s lokalnim stanovništvom otkriva se bolna ljudska dimenzija ovih brojki. Starac iz Kekića, koji je poput svojevrsnog čuvara ostao zadnji stvarni stanovnik toga sela, o svojoj egzistenciji kaže: *“Tužno je ovdje. Nisam se ženio pa sam jedini ostao. Moji su ti pošli u Kanadu, a ovi ostali kuda-kamo. Ponekad mi šalju dolari ali i to je rijetko. [...] Kad mi dođe kakav dinar, obično odem četiri kilometra u Sošice na piće samo da bi pričao s nekim.”*

Ukoliko bih naišao na kojega mlađeg sugovornika, nerijetko bi se odmah po susretu otkrivao izravan razlog njegova ostanka na selu: gluhoonijemost, fizički deformitet, alkoholizam i sl.

Kao nijemi svjedoci ove demografske propasti, sablasno stoje napuštene lijepe seljačke kuće, te livade i polja koja zarastaju u šikaru.

II.1.b) Krah zajednice – defetistički stav i razjedinjenost

“A zašto bi se iko vrać'o? Bjež' i ti dok možeš!”

Starac iz Cernika

Vjerojatno najteži zadatak u mojim razgovorima sa Žumberčanima bio je pokušaj da od njih dobijem pokoju ideju o žumberačkim prednostima i prilikama. Većina mojih sugovornika, poučena dosadašnjim iskustvom, bila je krajnje skeptična prema bilo kakvoj mogućnosti oporavka.

Ovo nisko vrednovanje vlastitih mogućnosti i perspektiva ključan je čimbenik žumberačke propasti. Dio problema svakako leži u slomu tradicionalnog sustava vrijednosti. Seljaci ovdje nikad nisu bili bogati, ali ranije je nahraniti i okučiti svoju obitelj

³ <http://www.dzs.hr/Hrv/Popis%202001/popis20001.htm>

vlastitim radom bila dovoljna i društveno cijenjena ekonomska aspiracija. I druge životne potrebe, kao što su razonoda i duhovnost, lokalna zajednica i kultura zadovoljavale su se unutar svojih okvira. No, došlo je doba kada je ekonomsko mjerilo postao novac, razonoda ono što se prikazuje na televiziji, a kulturno stvaralaštvo nešto o čemu, po danas dominantnom viđenju, seljaci pojma nemaju. Prema riječima gospodina Marijana, vlasnika dućana u Kalju: *“Mi smo bili siroti, ali život je ipak bio lijep. To kako smo se mi družili i pomagali ... Sve je ošlo’ kvragu kad su se ljudi počeli iz Njemačke vraćati s autima, s televizorima ... Odjednom ovo staro više nikom nije valjalo.”*

Kultura koja je nekad pružala okvir za težak, ali ispunjen život odjednom je postala nazadnom, besperspektivnom te osuđenom na polagano odumiranje – mnogi bi joj njeni današnji baštinici, poput citiranoga gospodina iz Cernika, najradije prikrali muke. Iz svega toga izlazi i danas prevladavajući stav “svako za se” – propadanjem starog osjećaja zajednice ljudi su se uglavnom prepustili životu u kojem pokušavaju u svojoj osobnoj teškoj egzistenciji skrpati kraj s krajem i ne vide kako mogu jedni drugima pomoći ili zajednički nastupiti u obranu svojih interesa.

II.1.c) Neobrazovanost i loša kultura življenja i proizvodnje

U posjeti žumberačkim domaćinstvima koja su još gospodarski aktivna, često bi se razgovor okrenuo na perspektive lokalnog mljekarstva ili seoskog turizma te raznih drugih mogućnosti dodatnih prihoda. No, nerijetko sam se našao u neugodnoj situaciji da još za vrijeme razgovora vidim ogromnu prepreku realizaciji takvih planova, a da je svojim sugovornicima u tom trenutku nikako ne mogu taktično pripomenuti. Radi se o problemu higijene – kako nekome pomoći da plasira svoj sir na tržište a nikad ni ne opere kravlja vimena i ne pita se o vlastitoj odgovornosti za moguće posljedice? Kako u domaćinstvo u kojem se ne prakticiraju osnovne higijenske mjere poslati goste? Daleko od toga da je ovakva situacija norma za Žumberak. Većina kuća u kojima sam bio odlikovala se zavidnom razinom urednosti, no ipak, ova je pojava u mome zapažanju suviše učestala, a da se ne bi tretirala kao problem.

Za ovo stanje, dakako, postoje razlozi i u njegovu rješavanju treba pokazati veliku dozu razumijevanja za prilike u kojima se ti ljudi nalaze – tko im je uopće nastojao pružiti neki bolji ideal životnih i radnih navika i dati im razloga i sredstava da ga prihvate?

II.1.d) Reljef otežava prometno povezivanje i izgradnju infrastrukture

Da bi se iskusio ovaj problem koji lokalni stanovnici često ističu, dovoljno je sjesti u automobil i odvesti se iz Zagreba u Budinjak. Prvih trideset kilometara puta od Zagreba do Bregane proći ćemo modernim autoputom za kakvih petnaestak minuta. Za daljnjih trideset kilometara zavojite brdske ceste do Budinjaka bit će nam potrebno otprilike sat vremena. Pokušate li taj put reproducirati sredstvima javnog prijevoza, uvidjet ćete da se radi o za svakodnevne uvjete sasvim nepraktičnom pothvatu. Dok neka od Zagreba udaljenija područja mogu računati na prednosti blizine glavnog grada, u Žumberku je to danas još jedan razlog da se otamo odseli.

II.1.e) Neadekvatnost kraja za razvoj moderne industrije

Zbog svojega specifičnog reljefa, prometne nepovezanosti i demografske slabosti, Žumberak nije područje koje privlači tipične investicije. Većina današnjih industrijskih grana svoje će proizvodne i uslužne djelatnosti mnogo jednostavnije i efikasnije obavljati u prometno povezanijim područjima s većim fondom mlade i obrazovane radne snage. Isto važi i za modernu industrijaliziranu poljoprivredu, koja uza sve to na Žumberku teško može okupiti dovoljno velike zemljišne parcele za učinkovitu proizvodnju.

Dok se ove činjenice uglavnom promatraju kao slabost te još jedan čimbenik u pesimističnim predviđanjima žumberačke budućnosti, konstruktivnije je na njih gledati kao na lokalnu specifičnost koja zahtijeva drugačije razvojne pristupe. Na kraju, upravo je nedostatak moderne industrije pridonio tome da Žumberak ostane ekološki i kulturno nezagađeno područje.

II.1.f) Parceliziranost zemljišta i nedefinirano vlasništvo

“A ti bi to kupiti htio? A od koga ćeš? Njih ti je pola u Kanadu ošlo, a pola ne znam gdje.”

Starac iz Cernika kao odgovor na moj usputni interes za jednu lijepu seosku kuću

Problem premalih zemljišnih čestica takvih je razmjera da dovodi u pitanje normalnu seosku egzistenciju. Parceliziranje zemlje radi nasljedstva dovelo je do toga da većina Žumberčana posjeduje nekoliko malih i raštrkanih čestica⁴ koje je vrlo teško adekvatno iskoristiti. A ako bi netko i htio kupiti ili razmijeniti zemlju, u svrhu povećanja svoje poljoprivredne proizvodnje, često se javlja problem neriješenih vlasničkih odnosa.

Taj problem velika je zapreka i u pokretanju seoskog turizma. Za mnoge stare seoske jezgre potrebno je minimalno ulaganje da bi se pretvorile u prvorazredne turističke atrakcije, za što čak postoji i volja lokalnih stanovnika. No, element nesigurnosti u te ideje unosi činjenica da su potencijalni polagatelji vlasničkih prava na pojedine objekte razasuti svijetom od Zagreba, preko Njemačke pa sve do Kanade i Australije.

II.1.g) Administrativna razjedinjenost

Godine 1995. Žumberak je podijeljen na tri administrativna područja – Grad Samobor, Općinu Žumberak te Grad Ozalj. S obzirom na to da se nedvojbeno radi o kulturno i geografski cjelovitom području koje zahtijeva i cjelovit razvojni pristup, ovo i nije najsretnije rješenje. Stanovnici Gornje Vasi i Novog Sela Petričkog žive slične živote, obavljaju svoje djelatnosti na istoj zemlji, čak i kupuju potrepštine u istom dućanu. Pa, ipak, razdvaja ih administrativna granica te jedni moraju svoje probleme rješavati u Samoboru, a drugi u Sošicama, sa svojim zasebnim garniturama lokalne vlasti koje nemaju previše formalnih kanala međusobne komunikacije.

Tu je i pitanje državne (a trenutno i schöengenske) granice koja dijeli Žumberak od slovenskih Gorjancih koji su također geografski, kulturno i turistički slično područje.

⁴ Magdalenić, I., Župančić, M. (1996.)

Stojdraga i Kamence susjedna su sela, svako sa svoje strane granice, koje spaja petsto metara dugačak makadam i među kojima su tradicionalno vladali dobrosusjedski odnosi i gospodarska suradnja. No, ako bi danas htjeli legalno posjetiti svoje susjede, Stojdražani bi morali napraviti kružni put od oko osamdeset kilometara preko najbližega službenoga graničnog prijelaza.

II.2. Prednosti

II.2.a) Atraktivan i ušćuvan prirodni krajolik

Kada se nekog po prvi puta povede u Žumberak, dotični se obično ne može načuditi kako tek četrdesetak kilometara od Zagreba postoji tako netaknut krajolik u kojemu možete piti vodu iz potoka, kupati se ispod slapa, hodati satima bez da nađete na ikakav znak civilizacije te susresti divlje svinje, srne, sokolove pa čak i medvjede. Prirodna baština Žumberka čini ogroman ekološki i društveni kapital, kako toga područja tako i cijele Hrvatske, koji čeka da bude adekvatno i razumno upotrijebljen.

II.2.b) Entuzijazam pojedinaca i ponos lokalnih stanovnika na svoj kraj

“Mi smo se ovdje vratili kontra svih onih koji odlaze. Smatrali su nas za lude, i smijali nam se iza leđa.”

Gospodin Subić iz Stojdrage

U suprotnosti s prevladavajućim defetizmom, u Žumberku, istina rijetko, možete naići na pojedince koji iskazuju neizmjernu vjeru u svijetlu budućnost ovog kraja. Među ljudima koje sam upoznao tijekom svoga kretanja po Žumberku, tu kvalitetu dobro utjelovljuje obitelj Subić iz Stojdrage. Školovavši svoju djecu u Bregani, oni su se odlučili na povratak u Stojdragu, odakle potječe gospođa Subić, te pokretanje obrta. Budućnost takvoga prekrasnog i kulturnom te prirodnom baštinom bogatog kraja koji je istodobno toliko blizu glavnoga grada, u njihovim je očima zajamčena – samo je pitanje vremena kad će se taj potencijal prepoznati i te njihove ideje dobiti smisao.

Ovakvi sentimente o Žumberku kriju se i u mnogim pojedincima koji su na prvu ruku potpuni defetisti. Potrebno je samo malo zadrijeti ispod te pesimistične površine, predstaviti nekoliko mogućih ideja, potaknuti ih da i sami razmisle o bogatstvima i mogućnostima Žumberka i susrest ćete se s nadanjem i ljubavi prema svome kraju. Makar će na kraju mnogi, poučeni dotadašnjim razočaravajućim iskustvom, ipak rezimirati takav razgovor kao, primjerice, gospodin Marijan, vlasnik dućana u Kalju: *“Ja se toliko nadam da je to što govorite moguće, ali bojim se da ste došli prekasno.”*

Ovakvi sentimente lokalnih stanovnika, tolika ljubav i entuzijazam, iznimna su kreativna energija koju treba usmjeriti prije nego što zaista postane prekasno.

II.2.c) Specifična lokalna kultura neobične povijesti

Povijest ljudskog naseljavanja Žumberka višeslojna je i dramatična, o čemu svjedoče brojni arheološki spomenici. I današnji stanovnici Žumberka kao baštinici te povijesti očuvali su svoje specifičnosti koje ih izdvajaju iz okolice – grko-katoličku vjersku pripadnost te zanimljivu mješavinu dinarskih i pred-alpskih kulturnih obilježja i gospodarskih praksi. Ova jedinstvena i endemična lokalna kultura može poslužiti kao odličan temelj za izgradnju specifičnoga žumberačkoga turističkog identiteta te inspiracija za poduzetničke pothvate i održivi razvoj kraja.

II.2.d) Uščuvanost kraja za tradicionalnu i ekološku proizvodnju te seoski turizam

Razvojna zapostavljenost Žumberka imala je i jedan donekle pozitivan učinak – izolirala ga je od stihijske promjene načina života i modernih gospodarskih praksi čija se održivost potencijalno može pokazati veoma upitnom. U Žumberku nema propalih mastodontskih industrijskih postrojenja iz ere socijalističkog napretka. Žumberačka polja i vodotoci nisu natopljeni insekticidima i umjetnim gnojivima što daje osnovni preduvjet za pokretanje ekološke poljoprivrede. Stare kuće, vodenice i sjenici u Žumberku jesu oronuli, ali barem nije izbrisan svaki njihov trag kao što se to znalo događati drugdje.

II.2.e) Ujedinjujuće inicijative i ustanove

Usprkos administrativnoj razjedinjenosti Žumberka, u mnogim je aspektima bilo nemoguće zanemariti očiglednu jedinstvenost ovog područja. Tako je 28. svibnja 1999. u svrhu zaštite prirodne baštine Žumberka i Samoborskoga gorja zakonom proglašena Javna ustanova „Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje“. Park prirode nije organ lokalne vlasti i izvan svoga primarnog djelovanja, a to je zaštita žumberačkoga krajolika, nema specifičan autoritet i ovlasti, no može služiti kao koordinacijska ustanova za pokretanje projekata održivog razvoja koji bi obuhvaćali cijelo žumberačko područje. Ova ustanova već igra ključnu ulogu u stvaranju turističke i rekreativne infrastrukture označivanjem i održavanjem planinarskih i biciklističkih staza, označivanjem mjesta od baštinske važnosti, tiskanjem turističkih karata, otvaranjem informacijskih centara, izložbenih prostora i suvenirnica u svojim ispostavama te brojnim drugim aktivnostima. Park prirode ujedno je i potencijalni glavni kanal za predstavljanja Žumberka svijetu – kroz medijsku promociju kraja, organiziranje javnih rekreativnih i kulturnih aktivnosti te promoviranje lokalnih proizvoda i usluga.

Druga inicijativa vrijedna spomena jest utemeljenje Turističke zone po Kupi i Žumberku (Gorjancima) i Turističke zone po Sutli i Žumberku (Gorjancima).⁵ Cilj je ove inicijative, koju je pokrenula Hrvatska gospodarska komora Zagreb, Gospodarska zbornica Slovenije i lokalne planinarske udruge, turističko povezivanje Žumberka s hrvatske te Gorjancih sa slovenske strane granice. U sklopu te inicijative zajednički bi se radilo na obogaćenju i promociji turističkih sadržaja ovog kraja, a posjetiteljima i stanovnicima omogućilo bi se nesmetano prelaženje državne granice. Ovo se može

⁵ http://www.smallisbeautiful.org/publications/essay_currency.html

smatrati i vrstom pripreme lokalnog turizma za očekivanu liberalizaciju graničnog režima koju donosi ulazak Hrvatske u Europsku uniju.

II.3. Prijetnje

II.3.a) Kultura masovne proizvodnje i potrošnje

Razvoj potrošačkog društva u Hrvatskoj krenuo je razmjerno kasno no iskazuje zapanjujuće brz napredak. U Hrvatskoj još uvijek žive i nalaze tržište mnogi oblici tradicionalne ekonomije, u što ćemo se osvjedočiti posjetimo li koju od gradskih tržnica te tamo (danas već uz nešto traganja) izravno od seljaka kupimo povrće, med, mliječne proizvode i slično. No, ovaj sektor iz dana u dan prima nove udarce pred navalom industrijskih proizvoda i njihova agresivnog marketinga ili jednostavno niže cijene. Sve više potrošača, iz čistog komoditeta, danas preferira proizvode tradicionalno dobavljane na tržnici kupiti u kakvu trgovačkom centru, a čak i samom tržnicom danas dominiraju prekupci.

Hrvatsko društvo danas je na raskrižju na kojemu bira hoće li jednom zauvijek odbaciti ove tradicionalne oblike ekonomije ili će ih, poput nekih drugih europskih država, prigrliti kao jedinstvenu kulturnu, zdravstvenu i ekološku vrijednost. Iznimna je važnost ovog pitanja za daljnju sudbinu Žumberka. Ovako korjenita promjena naših potrošačkih navika ustvari je potpuna promjena naše kulture življenja te, nastavi li se takav trend ka svojoj hipotetskoj krajnosti, razmatranja o budućnosti Žumberka kakvima se ja bavim u ovome radu uistinu će biti potpuno bespredmetna.

II.3.b) Zagađenje okoliša i kulture nekontroliranim turizmom

Lijepo je vidjeti kako negdašnji “samoupravni” ideal obiteljskog boravka u prirodi, s osobnim automobilom, sandukom piva i mesom s roštilja, krasno koegzistira s tekovinama potrošačkog društva. Na kraju krajeva, automobila koje možemo parkirati po zelenim livadama više je nego ikad, kao i plastične ambalaže i ostalog smeća koje možemo razasuti po obližnjem grmlju.

Prirodni okoliš nije jedino što se nalazi u opasnosti od nekontroliranog i bezglavog turizma. Kao što se možemo uvjeriti na primjeru naše obale, betonizacija nekad lijepih seoskih naselja i izguravanje lokalne kulture instant turističkom ponudom također su neke od njegovih uzgrednih pojava. Da Žumberak nije imun na te pojave, svjedoče lokaliteti poput gabrovičkog “Eko parka Divlje vode”, u osnovi velikoga betonskog ribnjaka s upitnim utjecajem na čistoću rječice Bregane i sa zabavnim elementima koji podsjećaju na minijaturni Disneyland.

II.3.c) Blizina velikoga grada kao migracijskog atraktora

Čimbenik u depopulaciji Žumberka jest, ironično, i blizina modernog velikog grada – Zagreba. Makar bi se ta činjenica danas mogla promatrati isključivo kao prednost, kontrast životnog standarda i gospodarske perspektive između Žumberka i ostatka

gradske okolice, uz spomenutu prometnu izoliranost pokazao se prevelikim. Zagreb i manja urbana središta u njegovoj okolici iskazali su ekonomsku privlačnu silu kojoj lokalne perspektive nisu mogle konkurirati.

II.3.d) Rast cijena nekretnina zbog kupovine kuća za odmor

Jedna od vizija žumberačke budućnosti jest i ta da se proces iseljavanja i odumiranja lokalnog stanovništva nastavi, a da nekretnine i zemlju otkupljuju gradski stanovnici u svrhu imanja za odmor. Motivacije za posjedovanje jednoga takvoga mirnog utočišta na selu u osnovi su pozitivne. Problem leži u tome da, ako nije kontroliran i kontriran lokalnim perspektivama za starosjedilačko stanovništvo, ovaj trend teži istiskivati autentičan ruralni život – cijene koje su gradski stanovnici spremni platiti za seoske nekretnine rastu do mjere potpuno neprihvatljive lokalnom stanovništvu te postaju još jedan poticaj za prodaju vlastite zemlje i iseljavanje. Rezultat su tog procesa lijepa, ali mrtva sela koja stoje poput kulisa negdašnjeg života i čekaju svoje povremene posjetitelje.

II.4. Prilike

II.4.a) Potreba za proizvodima tradicijske kulture i ekološkim proizvodima

Većina će se potrošača makar izrijekom složiti da su nam u našem svakodnevnom životu potrebni zdravi proizvodi dobiveni održivim proizvodnim metodama. I proizvodi tradicijske kulture kako zbog svojih osobitih kvaliteta, tako i zbog sentimentalnih i kulturoloških razloga, imaju svoju vrlo realnu tržišnu nišu. Ekološka i tradicionalna proizvodnja kategorije su koje se idealno preklapaju i oslanjaju jedna na drugu: tradicionalno gospodarstvo oslanjalo se na biljne i životinjske vrste koje su bile prikladne za uzgoj u neposrednoj okolini te na sirovine koje su se tamo mogle naći. Upravo takav pristup jedna je od osnovnih ideja većine pristupa ekološkoj proizvodnji kojoj pečat tradicije daje i dodatni tržišni kredibilitet. A s druge strane, održivi i ekološki pristup gospodarstvu obično se pokazuje mnogo kompatibilniji lokalnoj kulturi i načinu života nekog područja od industrijskog uzgoja.

II.4.b) Potražnja za seoskim turizmom

Iako većina gradskog stanovništva vjerojatno nije spremna zamijeniti svoju urbanu egzistenciju ruralnom, čini se da dosta njih ipak žudi za povremenim iskustvom “pravog” seoskog života. Susjedna Slovenija vrhunski je kapitalizirala svoju tradicionalnu kulturu i prirodni okoliš: gorjanska sela nude prihvatljiv smještaj, odličnu tradicionalnu prehranu i mnoštvo kulturnih, rekreativnih i prirodnih sadržaja.

II.4.c) Društvena potreba za prirodnim rekreativnim prostorom

Uz današnji fizički neaktivan način života tipičan za gradske stanovnike, neporeciva je dodatna potreba za kretanjem i rekreacijom. Za mnoge je kretanje u prirodnom

okolihu – planinarenje, biciklizam, sportsko penjanje i sl., najprirodniji i najpotpuniji oblik rekreacije.

Infrastruktura za ovakve oblike rekreacije ujedno je i infrastruktura za izgradnju seoskog turizma i plasiranje lokalnih proizvoda. Na kraju krajeva, ako ste se već popeli do Budinjaka biciklom, vjerojatno niste tamo došli sa željom da pojedete hamburger, već će vam više odgovarati tradicijska hrana i piće ovog kraja.

Općenito, u društvima zdravog blagostanja i kulture kvalitetnog života primjetan je trend ovakva punog uživanja svoga prirodnog okoliša, što je sve zamjetljivije i u Hrvatskoj. Žumberački kraj zbirom svih već nabrojanih kvaliteta izvanredno je područje za tu vrstu aktivnosti.

II.4.d) Blizina velikoga grada kao gospodarskog i socijalnog pokretača te potencijalnog tržišta

Tehnološki napredak koji je dosad usmjeravao društvo ka sve većoj populacijskoj, gospodarskoj i kulturnoj centralizaciji, u posljednje je vrijeme postao vrijedno sredstvo distribucije informacija, kreativnosti i društvene participacije. Uza sredstva komunikacije, kao što je internet, i široku rasprostranjenost osobnih vozila, Žumberak se danas, možda po prvi put, nalazi u situaciji da profitira od relativne blizine velikoga grada.

Makar je i dalje činjenica da je velik broj ljudskih djelatnosti lakše i učinkovitije organizirati bliže većih prometnica i populacijskih središta, Žumberku je danas kroz te nove potencijale povezivanja otvorena mogućnost da postane prostor od izrazitoga društvenog značaja. Tu veliku ulogu igraju spomenuta ekološka i tradicionalna proizvodnja te seoski turizam, no perspektive održivog razvoja zapravo su mnogo šire od toga. Žumberak s minimalnim dodatnim infrastrukturnim investicijama može biti okoliš za mnoge djelatnosti i načine života na koje se dosad gledalo kao na isključivo urbane pojave.

Kako pokazuju mnoga inozemna, ali i neka hrvatska iskustva, uz današnju novonadenu povezanost, ovakva ruralna područja mogu poslužiti kao jedinstveno pogodan i stimulativan okoliš za uspostavu nebrojenih oblika kreativnoga malog poduzetništva, koje će svoje tržište naći kako u obližnjem velikom gradu, tako potencijalno i diljem svijeta.

II.4.e) Mogući priliv mlade i obrazovane populacije koja traži alternativu urbanom življenju

Danas postoji čitava subkultura mladih ljudi koji su iz različitih razloga nezadovoljni urbanom egzistencijom te imaju aspiracije ka životu na selu. Ivan i Cvijeta mladi su visoko obrazovani stručnjaci koji su prije nekoliko godina odlučili ispuniti svoje težnje o životu u prirodi, kreativnom miru i vlastitom povrtnjaku. Evo njihove priče Ivanovim riječima:

“Tražili smo jeftini objekt na selu, a prednost su imali brdski krajevi ... Također nas je privukla lokalna varijanta drvene tradicionalne gradnje, s prostranim sobama i kamenim podrumom.

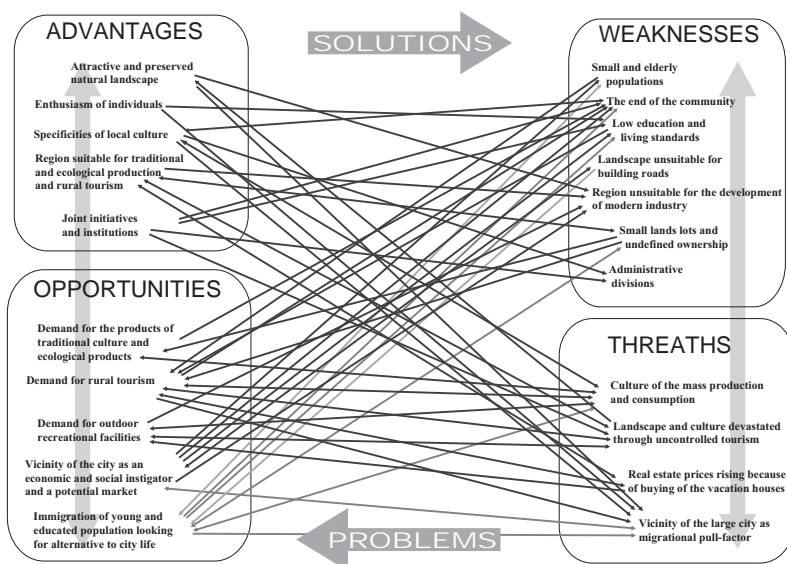
Kao plus smo držali i činjenicu da je bio proglašen Park prirode. Na kraju smo se odlučili za 130 g. staru kuću u najudaljenijem dijelu Žumberka, u selu Dučići u Radatovičkom kraju.

... Žumberak mi se čini kao idealno mjesto za boravak. Prednosti su vrlo niski troškovi boravka u usporedbi s gradskima, niske režije, obilje drva koje treba krčiti od čega se dobiva ušteda na grijanju, potpun mir i tišina, idealno rekreativno područje, čista i kvalitetna zemlja za poljodjelstvo, obilje padalina tokom cijele godine, dobar mentalitet lokalnog stanovništva, niske cijene nekretnina ...”

III. Sinteza strategije

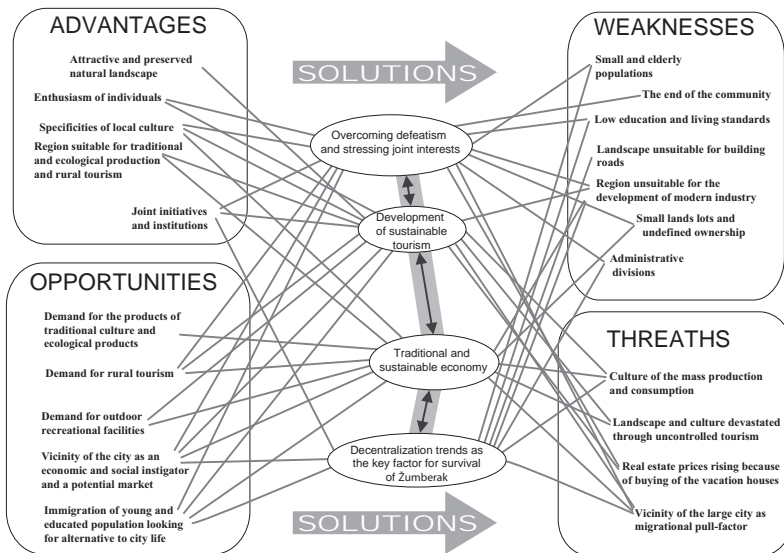
Rezultati SWOT-analize nam u vrlo jasnoj formi daju popis problema koje nastojimo prevladati te kojim resursima raspolazemo da dođemo do njihova rješenja. Teško je dalje formalizirati načine donošenja strategije za njihovo rješavanje. S obzirom na to da su čimbenici koji se pojavljuju u različitim situacijama previše raznovrsni, ovo je proces koji se najviše oslanja na kreativno razmišljanje – potrebno je iz danih podataka stvoriti hipoteze i logički ih testirati. No, postoje metodološka sredstva koja olakšavaju ovaj rad. U klasičnoj poslovnoj upotrebi rezultati SWOT-analize uvrstavaju se u matricu kojom se mogućim akcijama uspostavljaju relacije između zadanih problema i resursa koje imamo na raspolaganju za njihovo rješavanje. S obzirom na kompleksnost problematike društvenog razvoja nekog područja i velikog broja međusobnih sprega koje se u njoj javljaju, osmislio sam svoj način vizualizacije rezultata koji se jednostavno može izvesti olovkom i papirom te ga nazvao SWOT-relacijskim dijagramom.

Dijagram 1. SWOT-relacijski dijagram, faza 1.

U prvoj fazi, stavke uvrštene u dijagram stavljamo u međusobne relacije ovisno o utjecaju jednih na druge. Kategorije u istom stupcu teže biti u međusobnoj pozitivnoj sprezi. Tako će atraktivan i ušćuvan prirodni krajolik imati pozitivan utjecaj na priliv mlade i obrazovane gradske populacije na Žumberak, a kraj zajednice pojačati utjecaj velikog grada kao migracijskog atraktora. Stavke koje se nalaze u suprotstavljenim stupcima međusobno iskazuju negativnu spregu koja može biti obostrana (specifična lokalna kultura \leftrightarrow kraj zajednice) ili jednostrana (priliv mlade i obrazovane populacije \leftarrow reljef otežava prometno povezivanje). Kada dijagram popunimo s ovakvim relacijama, dobit ćemo pregled međuodnosa resursa koje posjedujemo i problema koje pomoću njih moramo riješiti.

Dijagram 2. SWOT-relacijski dijagram, faza 2.

U drugoj fazi preostaje nam da racionaliziramo dobivene međuodnose te s pomoću toga osmislimo proaktivne pristupe kojima ćemo pojačati pozitivan utjecaj resursa koje imamo na raspolaganju na rješenje problema, a neutralizirati njihov negativan utjecaj na naše resurse. Pri osmišljavanju traženih pristupa, važno je da kao cilj postavimo i to da se oni nalaze u međusobnoj pozitivnoj sprezi.

IV. Rezultati

Kao jednu od prvih stavki svake razvojne strategije važno je odrediti njezine provoditelje. Ne umanjujući ulogu drugih institucionalnih aktera (lokalne vlasti, županije, države i sl.), koordinatora provedbe razvojnog okvira dobivenog ovim postupkom vidim u “Parku prirode Žumberak i Samoborsko gorje”. Tomu je više razloga:

Parku prirode dana je ingerencija nad gotovo cijelim žumberačkim područjem i bliskim Samoborskim gorjem – za razliku od lokalnih vlasti i njihove tri zasebne administrativne jedinice ili države i županije čije je područje djelovanja mnogo šire. On može upotrijebiti svoj konzervacijski i stručni autoritet za pokretanje i nadziranje zajedničkih inicijativa između tih razina i jedinica vlasti.

Park prirode već okuplja stručni kadar koji je kvalificiran za brigu o žumberačkom okolišu, kulturnoj baštini te za razvoj lokalnih rekreacijskih i turističkih potencijala. Za daljnje proširivanje njegove misije na područje očuvanja i revitalizacije lokalne kulture te održivog razvoja potrebno je samo minimalno jačanje toga kadra.

Park prirode ustanova je čiji je osnovni cilj zaštita prirodne baštine, no na područjima na kojima stoljećima žive ljudi prirodna i kulturna baština nisu aspekti koje možemo čuvati odvojeno. Ukoliko Park prirode prihvati ovu svoju cjelovitu konzervacijsku ulogu, on ne može pobjeći i od one razvojne: da bismo istinski očuvali ovu kulturno-prirodnu baštinsku cjelinu, potrebno joj je omogućiti okvire za održivi razvoj.

IV.1. Prevladavanje defetizma te osvještavanje zajedničkih interesa

Kako uz spomenuti općerašireni defetizam potaknuti preostalo lokalno stanovništvo da krene u zajedničku akciju spašavanja svoga kraja i kulture? Da bismo dali odgovor na to pitanje, moramo shvatiti da taj osjećaj poraženosti nije nešto za što su Žumberčani sami krivi, već je nametnut promjenama širih društvenih okolnosti te nedostatkom razumijevanja i potpore struktura ekonomske i političke vlasti. Žumberčani uglavnom gaje vrlo nostalgичne osjećaje o svojem kraju i kulturi, no okolnosti su ih uvjerile da se tu više nema što spasiti. Ključ rješenja krije se u riječima Zvonka Šiljka, novoizabranog načelnika općine Žumberak: *“Pedeset godina se sve odnekud obećava i obećava, a ništa nije učinjeno. [...] treba ići s ljudima osobno razgovarati, pitati ih gdje su problemi, kako to zajedno možemo riješiti [...] a to do sada nitko tu na Žumberku nije učinio.”*

I zaista, iz mojih razgovora sa Žumberčanima čini mi se da i nije potrebno tako mnogo truda da se probudi njihov entuzijazam – ukoliko im argumentirano predočite da njihov kraj ima što ponuditi svijetu te predložite neke moguće oblike suradnje u kojima bi mogli sudjelovati, obično će se, uz dozu skepse i opreza, zainteresirati za takve prijedloge.

Među lokalnim stanovništvom postoje i entuzijasti. Volju tih ljudi treba adekvatno iskoristiti – oni mogu mnogo učiniti na pridobivanju povjerenja i suradnje ostatka zajednice. Uz njihovu pomoć mogla bi se organizirati mreža angažiranih lokalnih stanovnika koja bi ravnopravno surađivala s Parkom na razvojnim i konzervacijskim inicijativama. Time ne bismo dobili samo vrijedne suradnike i osnovni instrument za obnovu Žumberka, već bismo vjerojatno napravili i velik korak u obnovi osjećaja smisla, jedinstvenosti i emancipacije lokalne zajednice koja bi opet dobila priliku da sama sudjeluje u krojenju svoje sudbine.

IV.2. Razvoj održivog turizma

Park prirode već je mnogo učinio u stvaranju rekreativne i turističke infrastrukture i lokalno stanovništvo prepoznaje tu činjenicu kao pozitivan pomak. No, treba poraditi na stvaranju pristupa razvoju turizma koji bi bio koordiniran s lokalnim stanovništvom kao bi oni od svega toga ubrali što više koristi. Kao skromni početak, nameće se ideja organiziranja sajмова i rekreativnih događanja poput biciklijada i planinarskih pohoda, koje bi lokalno stanovništvo moglo iskoristiti za prodaju vlastitih prehrambenih i drugih proizvoda te turističku promociju svoga sela.

Potrebno je s lokalnim stanovništvom razraditi koordinirani marketinški nastup Žumberka, utvrditi kakav identitet i koje turističke proizvode žele predstaviti svijetu te im dati potporu u širenju te poruke – kako kroz ustanovu Parka prirode i njegove komunikacijske materijale, tako i kroz medije. Moglo bi se, na primjer, popisati domaćinstva zainteresirana za ugošćivanje turista te zajednički utvrditi neke osnovne odrednice takve djelatnosti i njihove ciljane publike. Nakon što se izvrše odgovarajuće pripreme, Park prirode može poslužiti kao veza tih ljudi s njihovom publikom, promovirajući njihovu djelatnost kroz vlastitu internetsku stranicu i druge komunikacijske materijale, te posredujući u njihovim kontaktima s ostalim medijima.

Pod odgovarajuće pripreme svakako bih ubrojio i podizanje ugostiteljske kulture stanovništva. Spomenuta je potreba za podizanjem higijenskih i smještajnih standarda. No, pitanje ugostiteljske kulture svakako ne staje samo na higijeni. Lokalno stanovništvo potrebno je potaknuti da postanu glavni interpretatori svoje kulture i krajolika svojim gostima. Naravno, potrebno je ponuditi im ispravne i potpune informacije koje im ranije nisu bile dostupne, na primjer, o prapovijesti njihova kraja, ekološkim vrijednostima i problemima itd. No, ostavimo njima da ih interpretiraju i upletu u svoju osobnu priču i izravno životno iskustvo – takva vrsta naracije posjetiteljima je najzanimljivija i najautentičnija.

Turizam je potrebno maksimalno povezati s održivim oblicima lokalne ekonomije, kako zbog promocije njenih proizvoda, tako i zbog stvaranja cjelovita turističkog proizvoda. Domaćinstva koja bi se bavila ugostiteljstvom po pitanju nabave sirovina i kućnog inventara treba što više povezati s lokalnim proizvođačima. Kao što je više puta napomenuto, ljudi će u Žumberak vjerojatno doći da bi jeli domaći sir i povrće, a ne ono kupljeno u velikome nabavnom centru. Ako je još posluženo u lokalnoj grnčariji ili drvenom posudu, ugođaj će biti potpun, a lokalna ekonomija i kultura nešto bogatiji.

IV.3. Tradicionalno i održivo gospodarstvo

Razvoj turizma valja iskoristiti i za osvještavanje stanovništva o tržišnim prilikama koje proizlaze iz njihove tradicionalne kulture i krajolika, a koje su šire od same turističke ponude. Ako bi kroz turizam lokalni stanovnici prepoznali tržišnu potražnju za svojim proizvodima, bio bi to najbolji poticaj za pokretanje malog poduzetništva koji Žumberak može dobiti.

Park prirode bi stanovnicima po tom pitanju mogao organizirati vrijednu potporu i stručnu pomoć u pronalaženju održivih i modernom tržištu primjerenih ideja i proizvoda, stvorivši neku vrstu referalnog centra za održivi razvoj. Smatram da je ovdje opet veoma bitno ne ponoviti greške iz prošlosti – seljacima su strukture vlasti tradicionalno dekretima nametale nove gospodarske prakse uz objašnjenje da je ono što su dosad radili glupo i nazadno, a takav odnos samo produbljuje duh defetizma i pasivnosti. Stoga nove ideje stanovništvu ne treba prezentirati u obliku njima zamornih, nerazumljivih i patronizirajućih predavanja, već u duhu interaktivne komunikacije – polazeći od postavke da dok stručnjaci posjeduju stručnost, lokalni stanovnici ovdje žive stoljećima i najintimnije poznaju svoj kraj i svoju kulturu.

Sa zainteresiranim lokalnim stanovništvom mogao bi se organizirati niz sastanaka gdje bi sa stručnjacima i praktičarima u tom polju mogli razgovarati o stvaranju uvjeta za pokretanje ekološke poljoprivrede s naglaskom na prilagodbu tih metoda njihovom podneblju i vlastitom poljoprivrednom naslijeđu. Umjesto da im se nameće neki uniformni recept u kojem moraju slijepo slijediti upute stručnjaka, ljude bi trebalo potaknuti da u svojem naslijeđu prepoznaju i upotrijebe one dobre i razumne ideje koje su nastajale tijekom višestoljetnog iskustva života u ovom kraju te ih kombiniraju s održivim aspektima modernoga poljoprivrednog napretka.

Zanate i rukotvorstvo moglo bi se potpomoći da postanu više od proizvodnje suvenira tako da se ljudima koji se njima bave daju ideje o tome kako njihove tradicionalne proizvode prilagoditi potrebama modernog života. Ako se izvedu s dobrim ukusom i poštovanjem prema izvornim oblicima i materijalima, ovakve inovacije i dalje zadržavaju obilježja lokalne kulture, te je na neki način odmrzavaju, otvaraju njen razvojni kontinuitet i uvode u moderno doba.

Bilo bi korisno sa stanovništvom poraditi na obnovi sustava lokalne razmjene i nabave sirovina. Tako bi se povezale lokalne primarne, sekundarne i tercijarne djelatnosti, obnovila fragmentirana ekonomija ovog kraja, a što više svojih potreba ljudi bi zadovoljavali u vlastitoj zajednici i na međusobnu korist. U svijetu postoje i mnogi uspješni primjeri stvaranja tzv. “lokalnih valuta” koje se koriste kako bi lokalnu ekonomiju podigle na višu razinu koju izravna razmjena ne može pokriti. Iza ovog koncepta stoji vrlo ozbiljna ekonomska teorija,⁶ i mnoge priče o uspjehu koje vrijedi proučiti.⁷

Vrijedilo bi na razini Parka prirode razmisliti o stvaranju kontroliranoga žumberačkog “branda”. Ovakva marka trebala bi utjelovljivati identitet i kvalitete kojima se Žumberak predstavlja svijetu: kao mjesto čiste prirode, autentične tradicije, gostoljubivih ljudi, zdrave hrane ... Kao takva bila bi sredstvo kontrole i poticanja kvalitete lokalnih proizvoda i usluga te vrijedno sredstvo njihove promocije. Dok je važno osigurati nepristranost i stručne kriterije, bitno je u kreiranje i dodjeljivanje takve marke neizostavno umiješati lokalnu zajednicu: ona je stvarni nositelj i vlasnik identiteta koji se kroz tu marku izražava. Marku ne bi trebalo rezervirati samo za proizvode

⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Local_currency

⁷ <http://edupoint.carnet.hr/ond/ond.html>

žumberačke tradicije, već je iskoristiti i kao sredstvo poticanja održivih inovacija koje su u skladu s identitetom koji ona izražava.

IV.4 Decentralizacijski trendovi kao ključ preživljavanja Žumberka

Želimo li istinski održivu budućnost ovog kraja, potrebno je osigurati infrastrukturu koja će zadovoljiti sve potrebe i otvoriti sve perspektive modernog življenja. Od osnovnih potreba koje treba zadovoljiti, nameće se mogućnost normalnog školovanja, energetska i vodoopskrbna infrastruktura, adekvatna prometna povezanost i moderna telekomunikacijska sredstva.

Ovdje dolazimo do još jedne žumberačke slijepe ulice. Kao preduvjet za stvarni razvoj i populacijsku obnovu Žumberka potrebno je zadovoljiti sve te potrebe, no zašto bi država ponovo otvarala škole za koje nema učenika i gradila ceste za tako mali broj korisnika? Zašto bi komercijalne telekomunikacijske kompanije dovele modernu masovnu infrastrukturu na Žumberak gdje od nje nikako ne mogu zaraditi? Moralni je odgovor na to pitanje jednostavan: zato jer svaki građanin ove zemlje i svaka njezina regija imaju pravo na jednako sudjelovanje u tekovinama modernog života i jednake mogućnosti razvoja. No, na osnovi moralne utemeljenosti takvih zahtjeva teško će biti dočekati njihovo ispunjenje u dogledno vrijeme.

Makar se čini da nema previše dodira s današnjom žumberačkom zbiljom, internet je neobično važan za žumberačku budućnost. Istina je da je malo vjerojatno da ćemo pridobiti starije poljoprivrednike da ga rabe, no internet je ključan preduvjet za ostatak i dolazak mlađe populacije. Osim što otvara interaktivni kanal komunikacije s cijelim svijetom koji omogućuje lokalno obavljanje mnogobrojnih poslova za koje je prije bilo potrebno putovati u grad, internet ima golem obrazovni potencijal kako u formalnom, tako i u neformalnom smislu. U neformalnom smislu, on je izvor nepreglednog mnoštva informacija, širitelj ljudskih obzora i interesa. U formalnom smislu, mnoge zemlje koje iz geografskih i demografskih razloga imaju potrebu za daljinskim obrazovanjem, upravo su u internetu naišle idealni medij za tu svrhu. Internet nije potpuna zamjena za izravan pedagoški kontakt, no sudbine djece koja svaki dan moraju prelaziti šezdeset kilometara zbog školovanja značajno bi olakšalo sredstvo koje bi im omogućilo da to moraju raditi samo dvaput tjedno. Za takvu praksu postoje već i primjeri unutar Hrvatske, a CARNET-ov edukacijski centar EduPoint⁸ aktivno radi na širenju upotrebe ove tehnologije.

No, dok je malo vjerojatno da se izvan uobičajenih sporih i neučinkovitih političkih kanala može napraviti mnogo po pitanju asfaltiranja cesta i kopanja vodovoda, što se modernih telekomunikacijskih sredstava i interneta tiče, danas postoje tehnologije⁹ koje omogućuju da se uz pomoć relativno malih sredstava i malo stručnosti neki od ovih problema počnu rješavati i na razini Parka prirode i lokalne zajednice. Ako

⁸ <http://en.wikipedia.org/wiki/WiFi>

istinski razmatramo budućnost ovoga kraja, moramo biti svjesni da se nitko u njega neće vratiti niti će u njemu ostati da bi vodio srednjovjekovni život zasnovan na poljoprivredi preživljavanja – internet je ključan infrastrukturni preduvjet moderne egzistencije.

IV. Zaključak

Kada bi se realizirali potencijali izneseni u ovoj studiji, Žumberak bi na mnoge načine mogao društvu višestruko vratiti ovu “investiciju”. Ovakav održivi razvoj Žumberka bio bi svojevrsan presedan održivom razvoju mnogih drugih krajeva Hrvatske. S obzirom da većinu našeg teritorija čine ruralna područja, koja su sva u većoj ili manjoj mjeri ugrožena naglim promjenama koje nas okružuju, uspješan razvoj Žumberka stvorio bi pozitivan primjer kako vratiti izgubljeni smisao ruralnog života, dati mu gospodarski zamah i šansu da doprinosi dobrobiti šireg društva. No, možda i najvažnije, postavljanjem Žumberka na noge, društvo bi dobilo jedinstven prostor za zdrav, kreativan i ispunjen život svojih članova.

Naša znanost morala bi prepoznati dio svog društvenog poslanja u ovakvim razvojnim projektima, poticati njihovu provedbu te nalaziti za njih “građevni materijal” u lokalnoj kulturi i baštini. Kao preduvjet za takvo što daljnji je razvoj metoda kojima spoznaje dobivene etnološkim istraživanjima možemo pretočiti u razvojne strategije.

Literatura

Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001., <http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/census.htm>, (25.II.2008)

EU - Why do Geographical Indications matter to us?, http://jpn.cec.eu.int/home/news_en_newsobj553.php, (25.II.2008)

Internet Center For Managment and Busines Administration Inc., SWOT Analysis <http://www.quickmba.com/strategy/swot/> (25.II.2008)

Magdalenić, I., Župančić, M. (1996) Socijalne i ekonomske značajke seljačkih gospodarstava i žumberačke poljoprivrede. u: I. Magdalenić, M. Vranešić, M. Župančić (ur.), *Žumberak: baština i izazovi budućnosti*, (str. 235-285). Zagreb, Odbor za proslavu 700-te obljetnice imena Žumberak

Magdalenić, I., Štambuk, M., Vranešić, M., Župančić, M. (1996) Zaključci i preporuke. u: I. Magdalenić, M. Vranešić, M. Župančić (ur.), *Žumberak – baština i izazovi budućnosti*, (str. 315-318), Zagreb: Odbor za proslavu 700-te obljetnice imena Žumberak

Muraj, A. (1989) *Živim znači stanujem: etnološka studija o kulturi stanovanja u žumberačkim Sošicama*, HED

Swan, R.; Witt, S. Local Currencies: Catalysts for Sustainable Regional Economies, http://www.smallisbeautiful.org/publications/essay_currency.html (25.II.2008)

Šola, T. (2001) *Marketing u muzejima: ili o vrlini i kako je obznaniti*, Hrvatsko muzejsko društvo

Štambuk, M. (1996) Uvod. u: I. Magdalenić, M. Vranešić, M. Župančić (ur.), *Žumberak – baština i izazovi budućnosti*, (str. 315-318), Zagreb: Odbor za proslavu 700-te obljetnice imena Žumberak